

MUZEUL ȚĂRII CRIȘURILOR

CRISIA

LI

O R A D E A • 2 0 2 1

ȘEDINȚA DE LA CLUJ PENTRU CONSTITUIREA FICTIVULUI „STATUS ROMANO-CATOLIC” (8 AUGUST 1950)

Veronica TURCUȘ*
Șerban TURCUȘ**

THE MEETING IN CLUJ FOR THE CONSTITUTION OF THE FICTITIOUS „ROMAN CATHOLIC STATUS” (AUGUST 8, 1950)

ABSTRACT

The study brings to light to the historiography of the problem a lesser known episode in the history of the persecution of the Roman Catholic Church in Romania. The communist authorities in Bucharest tried to nationalize the Romanian Catholic Church through schism. At the base of this schismatic church – an association led by excommunicated priests - were to be the Catholic buildings confiscated by the communists in 1948. A meeting was convened in Cluj, in August 1950, by which the Ministry of Cults founded a legal fiction called “Catholic Status”, which referred to an educational institution created in the sixteenth century in Cluj. During the meeting, the buildings confiscated in 1948 were given to this association, which wanted to replace the Roman Catholic Church in Romania, and thanks were given to the communist authorities for their care for the “Catholics” in Romania. The founding operation of the schismatic Romanian Catholic Church failed in a few years, but the legal consequences are visible to this day in Transylvania.

Keywords: Romania, Catholic Church, Schism, Cluj, Communist regime

Enunțul din titlu pentru cei mai puțini navigați printre meandrele istoriei contemporane a României ar putea să pară incert. Este notoriu, dar și un stereotip bine înfipt în conștiința publică transilvăneană, că după instalarea regimului comunist în România postbelică structurile organizaționale ale Bisericii Greco-Catolice au fost aneantizate, iar cele ale Bisericii Romano-Catolice au fost mult diminuate și esențializate pentru a funcționa doar la nivel liturgic, ca o palidă umbră a ceea ce fusese romano-catolicismul interbelic.

Ce vrea să dea de înțeles titlul acestui studiu? Răspunsul se vrea a fi o continuare a ridicării vălului documentar așternut peste una dintre operațiunile ideologice atipice întreprinsă de puterea comunistă de la București: tentativa de fondare a unei Biserici catolice naționale, model funcțional și astăzi în Republica Populară Chineză¹, cu un patrimoniu imobiliar încredințat unor personaje situate în afara Bisericii Romano-Catolice.

Amploarea fenomenului nu poate fi epuizată de un studiu sau de o serie de studii, fiind necesară o monografie monumental documentată pentru abordarea fenomenului schismatic ce a afectat Biserica Romano-Catolică din România în obsedantul deceniu. În cercetarea de față ne vom opri asupra unui moment particular din parcursul schismei catolice românești.

* Institutul de Istorie „George Barițiu” Cluj-Napoca al Academiei Române; e-mail: vturcus@yahoo.it

** Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Istorie și Filosofie; e-mail: serbanturcus@yahoo.it

¹ Asociația Patriotică Catolică Chineză fondată în 1957.

Anul 1950, dincolo de circumstanța specială a Jubileului proclamat de Papa Pius al XII-lea menit să revigoreze catolicismul postbelic², a marcat și lichidarea în România a oricărei forme de rezistență instituțională a Bisericii catolice locale. Pe baza noilor cercetări, mai ales din ultimul deceniu (2010-2020), știm că problema catolică din România (în speță cea romano-catolică) nu a avut doar un facies ateocrat românesc de inspirație sovietică, ci a făcut parte dintr-un contencios mai larg româno-occidental și româno-italian³. Sintagma preferată de propaganda locală a epocii pentru contencios era „afacere de spionaj”⁴, documentele publicate recent demonstrând că expresia era o acoperire pentru un șantaj cu implicații ample la nivel economic și politic – întrucât se discuta, dincolo de contrastul doctrinar, de problema proprietății Accademiei di Romania din Roma, a acțiunilor firmei *Azienda Petrolifera Italo-Romana*, aflate în proprietate românească, în care era implicat *Creditul Minier* și care erau sechestrate în Italia, de reclamarea predării României, de către partea italiană, a 120 kg. de aur depuse pe numele *Direction du Danube Maritime* la *Banca Commerciale Italiana*, de chestiunea deblocării unor sume românești în Italia și de o mai mare permisivitate a părții italiene în privința mișcărilor de personal de la Legația românească la Roma, care dorea să își lărgească schema de funcționare, diplomații români acreditați în capitala Italiei fiind, mulți de fapt, spioni și agenți ai *Cominform*-ului (vezi cazul orădeanului Walter Roman⁵).

Potrivit propagandei din epocă: „Vaticanul a devenit agentura de spionaj a imperialismului american” iar Nunțiatura Apostolică din București „principalul centru de spionaj imperialist cu o rețea de agenturi locale”. ... „Vaticanul este una din principalele agenturi americane de spionaj” și „spionajul nu este pentru Vatican îndeletnicire secundară și de ultima oră, ci principala sa activitate”⁶.

Dacă după desființarea Bisericii Greco-Catolice, în anul 1948, deznodământul trenase timp de doi ani, cu multe vexațiuni aduse personalului de cult catolic și diplomaților pontificali acreditați la București, pe parcursul verii lui 1950 situația s-a precipitat rapid. Astfel, în seara zilei de 4 iulie 1950, Ministerul Afacerilor Externe de la București a notificat, printr-o Notă Verbală transmisă Nunțiatunii Apostolice⁷, că personalul diplomatic ce efectua serviciul în această reprezentanță diplomatică nu se mai bucură de statutul de „*personae gratae*” ca urmare a procesului de spionaj în care Nunțiatura era considerată parte poziționată contra intereselor României. Drept urmare, diplomații menționați au fost obligați să împacheteze în grabă efectele personale și documentele instituționale și să se deplaseze, în seara zilei de 6 iulie, la Gara de Nord de unde au luat un tren ce i-a condus către granița de vest a României (Curtici). Din ziua de 7 iulie 1950 România întrerupea în mod unilateral relațiile diplomatice cu Sfântul Scaun. Relațiile juridice bilaterale, nu au fost anulate, ci au rămas astfel suspendate⁸ până la căderea regimului comunist, ceea ce explică, legal vorbind, multele tatonări din deceniile ce au urmat.

² Intitulat Jubileul Marii întoarceri și a marii iertări.

³ Veronica Turcuș, Șerban Turcuș, *Între cultură, șantaj și spionaj. Accademia di Romania la crepuscul (1947-1955)*, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2017, passim.

⁴ *Procesul unui grup de spioni, trădători și complotiști în slujba Vaticanului și a Centrului de spionaj italian*, București, 10-17 septembrie 1951, București, Editura de Stat pentru Literatură Științifică, 1952.

⁵ Veronica Turcuș, Șerban Turcuș, *op. cit.*, p.78-79.

⁶ *Procesul unui grup de spioni...*, p. 6.

⁷ Potrivit documentului publicat în *România-Vatican. Relații diplomatice*. Vol. I. 1920-1950, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 359, Nota Verbală este datată 4 iulie 1950.

⁸ Vezi pe tema dată și Veronica Turcuș, Șerban Turcuș, *Un episod diplomatic tulburător: închiderea Legației române pe lângă Sfântul Scaun (ianuarie 1948)*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, Iași, LI, 2014, p. 253-260. Într-o conversație pe care a avut-o însărcinatul cu afaceri *ad interim* al Elveției la București (se numea Millet) cu directorul general al Direcției Afaceri Politice din MAE român, în ziua de 7 iulie 1950, înaltul funcționar român a admis că nu e vorba de o rupere a relațiilor diplomatice și că „nu se poate exclude definitiv faptul că guvernul Republicii Populare Române va putea admite cu timpul, prezența la București al unui reprezentant al Vaticanului”.

Situația a determinat imediat și evoluții juridice locale ce vizau structura catolică din țara noastră. În ziua de 6 iulie 1950, tocmai înaintea plecării obligate a diplomaților pontificali, reprezentanții guvernului au notificat vicarul general al Arhiepiscopiei romano-catolice de București textul proiectului unui statut de funcționare al Bisericii Romano-Catolice din România, proiect elaborat de Ministerul Cultelor⁹. Acest proiect trebuia „discutat” cu prelații catolici din România care încă nu fuseseră încarcerati (cei de rang minor).

Deoarece loviturile aplicate catolicismului românesc erau bine planificate și punctate instituțional, cu câteva luni înainte avusese loc, în Târgu Mureș (27 aprilie 1950), o reuniune a unor reprezentanți ai clerului romano-catolic de rang inferior presați de regim să realizeze cezura corpului ecclesial și să marcheze distanța față de ierarhie. Sub pretextul stereotip al păcii și reglementării raporturilor dintre statul român și Biserica Romano-Catolică a fost creat un Comitet Catolic de Acțiune¹⁰ în afara regimului canonic. Soluția cea mai la îndemână, din punct de vedere juridic și instituțional, pe care acești clerici sedicioși o puteau avansa era aceea a reactualizării a ceea ce în mod standardizat istoriografia numește „Statusul Romano-Catolic”, o instituție care chiar și astăzi tulbură apele în viața publică din Transilvania.

„Statusul Romano-Catolic din Transilvania” are istorie contorsionată, juridic vorbind, încă insuficient elucidată. Apărut la finalul secolului al XVI-lea cu funcțiunea de sprijinire a rezistenței educaționale romano-catolice ardeleno față de presiunile reformiștilor calvini, luterani și unitarieni, așa numitul „Status” avea o componentă materială ce a acumulat, de-a lungul secolelor, proprietăți edilitare și funciare cu un nucleu situat la Cluj. Integrarea Transilvaniei în Imperiul habsburgic a aneantizat instituția „Statusului”, dar ea a revenit după dualismul austro-ungar. În acest context al dualismului, în dinamica luptelor politice dintre facțiunile liberală și conservatoare, „Statusul” nu a primit o recunoaștere *de jure* ci *de facto*, funcționând undeva într-o zonă a toleranței juridice habsburgice. Sensul „Statusului” premodern dispăruse în contextul în care regele maghiar era catolic (împăratul Franz Joseph). Dilema juridică a „Statusului” a trenat până la finalul Primului Război Mondial, iar apoi, după unirea Transilvaniei cu România, s-a reactivat problema atât din perspectiva tratatelor cu Sfântul Scaun în vederea încheierii unui concordat, cât și a suspiciunilor că proprietățile „Statusului”, fiind considerate proprietăți religioase ale unor entități religioase neromânești, vor putea fi utilizate de autoritățile maghiare pentru a aduce prejudicii monarhiei române. Trebuie precizat, în lumina noilor cercetări, că Sfântul Scaun nu a sprijinit acest ultim punct de vedere întrucât nu a recunoscut niciodată în mod legal drepturi ale monarhiei maghiare asupra Bisericii Romano-Catolice¹¹.

Pentru a soluționa rapid situația așa numitului „Status” din Transilvania, existând riscul de a se aduce României prejudicii în relațiile internaționale, s-a luat decizia ca, după semnarea și ratificarea Concordatului, să se găsească o soluție de compromis pentru arondarea juridică a patrimoniului imobiliar și funciar uzat/revendicat de „Status”. Soluția, mult criticată de politicienii români ai vremii, a fost *Acordul de la Roma* din 30 mai 1932¹². Unul dintre semnatarii acordului, Valer Pop explica astfel situația: „*Dreptul de proprietate nu putea fi reclamat cu succes nici de Stat, nici*

⁹ Potrivit articolului 14 al decretului-lege nr. 177/1948 pentru regimul general al cultelor religioase: „În vederea recunoașterii, fiecare cult religios va înainta, prin Ministerul Cultelor, spre examinare și aprobare, statutul său de organizare și funcționare, cuprinzând sistemul de organizare, conducere și administrare, însoțit de mărturisirea de credință respectivă”. <https://lege5.ro/gratuit/g42donjx/decretul-nr-177-1948-pentru-regimul-general-al-cultelor-religioase>.

¹⁰ Ovidiu Bozgan, *Cronica unui eșec previzibil. România și Sfântul Scaun în epoca pontificatului lui Paul al VI-lea*, București, Editura Curtea Veche, 2004, p. 51.

¹¹ Șerban Turcuș, *Sfântul Scaun și dezavuarea doctrinei Coroanei maghiare în contextul Tratatului de la Trianon (documente din anii 1919- 1921)*, în vol. *Trianon, Trianon! Un secol de mitologie politică revizionistă*, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2020, p. 241-264.

¹² Valer Pop, *Acordul de la Roma*, Cluj, Imprimeria Fondul Cărților Funduare, 1933.

de Universitate (din Cluj n.n.) și nici de Biserica Română Unită. Am văzut că fundațiunea Bathory, dată iezuiților, a fost creată din averea personală a principelui; fundațiunea însă s'a risipit repede prin confiscări și uzurpări; pe urmă o parte a averii fundamentale a fost răscumpărată și dată în proprietatea catolicilor. Fondurile de astăzi au fost create de împărăteasa Maria Terezia din averile iezuiților (deci averi catolice), rămase fără stăpân după dizolvarea ordinului. Fondurile create de Maria Terezia în concepția dreptului austriac și ungar¹³ sunt persoane juridice distincte, deci ele înșile subiecte de drept și în consecință titularul dreptului de proprietate asupra bunurilor înglobate în aceste fundațiuni este însuși fondul¹⁴.

Prin acest act subscris de cele două părți înceta de fapt existența „Statusului”, trecându-se la o altă formă de gestiune a acelor proprietăți prin înființarea unui Consiliu al Diecezei de rit latin de Alba-Iulia, în conformitate cu articolele 1519-1520 ale Codului de Drept Canonic din 1917¹⁵. Esența Acordului de la Roma preciza următoarele:

„Art. II. Toate drepturile patrimoniale ce se găseau până în prezent sub administrațiunea zisului „Status Romano-Catholicus Transylvaniensis” vor fi pe viitor administrate de Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia, conform paragrafului 2 din Canonul 1521 din Codex Iuris Canonici și a dreptului comun al Regatului României.

Art. IV. Dreptul de control și supraveghere al Statului, prevăzut prin dreptul comun al Regatului României, precum și prin Concordatul în vigoare între Sf. Scaun și România, rămâne intact. În acest scop, Ordinariul catolic de rit latin de Alba-Iulia, va prezenta anual Ministrului Cultelor al României, raportul de gestiune, bugetul, bilanțul și procesele verbale ale adunărilor.

Arhiepiscopul catolic de rit latin de București, Mitropolit al Diocezei sufragane de Alba-Iulia, se bucură, în virtutea facultății apostolice speciale, acordată lui, de dreptul de supraveghere și control, în ceea ce privește întrebuițarea veniturilor, astfel după cum s'a stabilit în articolul precedent.

Art. V. Toate bunurile ce se găseau la data de 1 Ianuarie 1932, în posesiunea și sub administrația aceluia „Status Romano-Catholicus Transylvaniensis”, sunt bunuri cu caracter ecleziastic și vor fi întrebuițate conform destinațiunii lor inițiale, numai pe teritoriul actual al Diocezei catolice de rit latin de Alba-Iulia¹⁶.

Ceea ce nu au înțeles polemisti interbelici și ce nu se înțelege nici astăzi în istoriografiile din Europa Orientală, puternic marxizate, este că, potrivit articolului 1518 din Codul de Drept Canonic din 1917 în vigoare atunci, Suveranul Pontif este administratorul suprem al tuturor proprietăților ecleziastice – *Romanus Pontifex est omnium bonorum ecclesiasticorum supremus administrator et dispensator* –¹⁷, așadar nu exista vreo altă autoritate care să se interpună între Pontiful roman și statul român (care-l are ca partener pe episcopul Romei) decât în mod ilegal și ilegalt. Astăzi, Codul de Drept Canonic în vigoare, adoptat în 1983, este tot la fel de limpede. În canonul 1273 se precizează: „Pontiful roman prin forța primatului conducerii (Bisericii n.n.) este supremul administrator și econom al tuturor bunurilor ecleziastice”¹⁸.

¹³ Situații de drept neconcordanțe niciodată cu Scaunul Apostolic.

¹⁴ *Ibidem*, p. 135-136.

¹⁵ „Can. 1519. §1. Loci Ordinarii est sedulo advigilare administrationi omnium bonorum ecclesiasticorum quae in suo territorio sint nec ex eius iurisdictione fuerint subducta, salvis legitimis praescriptionibus, quae eidem potiora iura tribuant. §2. Habita ratione iurium, legitimarum consuetudinum et circumstantiarum, Ordinarii, opportune editis peculiaribus instructionibus intra fines iuris communis, universum administrationis bonorum ecclesiasticorum negotium ordinandum curent. Can. 1520. §1. Ad hoc munus rite obeundum quilibet Ordinarius in sua civitate episcopali Consilium instituat, quod constet praeside, qui est ipsemet Ordinarius, et duobus vel pluribus viris idoneis, iuris etiam civilis, quantum fieri potest, peritis, ab ipso Ordinario, audito Capitulo, eligendis, nisi iure vel consuetudine peculiari iam alio aequivalenti modo legitime fuerit provisum.” <http://www.internetsv.info/Text/CIC1917.pdf>.

¹⁶ Valer Pop, *op. cit.*, p. 139-140.

¹⁷ <http://www.cdirtocanonico1917.it/CIC1917ITA.PDF>.

¹⁸ http://www.vatican.va/archive/cod-iuris-canonici/ita/documents/cic_libroV_1273-1289_it.html#TITOLO_II.

Înțelegem din tot cadrul descris mai sus că „Statusul” fusese tolerat, de fapt, în perioada interbelică până la acordul din 1932. Din punct de vedere juridic proprietățile catolice din Transilvania, în sens larg, au fost, în mod canonic, administrate de episcopia romano-catolică de Alba-Iulia, așa cum era natural potrivit legislației catolice¹⁹.

Revigorarea ideii de „Status”, după cum sugerează izvoarele diplomatice, era anacronică și în discontinuitate cu acordul interbelic. Aducea mai degrabă cu acea stare *de facto* din perioada dualismului austro-ungar, dar depășea cu mult acel cadru, excedând structurarea catolică normală, încercând să i se substituie acesteia.

Aflăm, dintr-o comunicare diplomatică făcută de ministrul Italiei la București²⁰, că acel Comitet Catolic de Acțiune era menit să naționalizeze Biserica Romano-Catolică din România. După constituirea menționatului comitet, reprezentanții acestuia au fost invitați la București, la Ministerul Cultelor, unde au solicitat să fie refondat „Status Catholicus Transilvanensis” și să fie instituită o comisie de preoți și credincioși care să administreze bunurile ce trebuiau restituite „Statusului”. Se vorbea de o restituire, de o concesiune pe care statul comunist trebuia să o facă. Ceea ce era înainte patrimoniul extra-ordinar (tot ce nu era lăcaș de cult) al diecezei latine de Alba-Iulia fusese confiscat prin decretul-lege al cultelor din 1948²¹, iar episcopul local suspendase acel consiliu prevăzut de dreptul canonic destinat să vegheze asupra patrimoniului asociat episcopiei. Confiscarea a fost operată în cărțile funciare, cel puțin la Cluj fiind dovedită o atare circumstanță²².

În anticiparea imediată a expulzării personalului Nunțiatunii de la București aflăm, din aceeași comunicare diplomatică, despre o nouă vizită a membrilor Comitetului Catolic de Acțiune în frunte cu fostul preot, excomunicatul Andrei Agotha²³ la Ministerul Cultelor. Preotul Andrei Agotha fusese excomunicat de Sfântul Scaun pentru participase la reuniunea de la Târgu Mureș pe care o moderase²⁴ atrăgându-se, prin excomunicare, atenția și celorlalți preoți că sunt vizați de aceeași

¹⁹ De-abia la 4 martie 1940, a fost ratificat și Acordul privitor la interpretarea art. IX din Concordat, prin care instituția cunoscută sub numele de „Statusul Romano Catolic” a primit denumirea de Consiliu al Diocezei Catolice de Rit Latin de Alba-Iulia. Pentru toate bunurile care se găseau la data de 1 ianuarie 1932 în posesiunea și administrarea „Statusului Romano Catolic”, dreptul de proprietate rămânea garantat în favoarea unor fonduri, cum este și fondul de studii, de drept reprezentate de episcopul de Alba-Iulia.

²⁰ Telespresso nr. 1546/720 din 26 iulie 1950, Ministero degli Affari Esteri, Roma, Archivio Storico-Diplomatico. *Fondul Affari Politici 1946-1950 – ROMANIA*, Busta nr. 14 (1950), nepaginat.

²¹ Decretul nr. 176/1948 pentru trecerea în proprietatea Statului a bunurilor bisericilor congregațiilor, comunităților sau particularilor, ce au servit pentru funcționarea și întreținerea instituțiilor de învățământ general, tehnic sau profesional. Ulterior, articolul 29 al decretului-lege nr. 177 din 1948 sublinia că: „*Bunurile mobile și imobile ale cultelor religioase, ale diferitelor părți constitutive, așezămintelor, asociațiilor, ordinelor și congregațiilor, vor fi inventariate de organele lor statutare. Organele centrale ale cultelor religioase vor comunica toate datele cu privire la aceste inventare Ministerului Cultelor, pentru exercitarea dreptului de verificare și control*”, iar articolul 35 preciza că: „*Instituția patronatului, privind bunuri patronale provenite de la persoane sau instituții private de orice categorie, rămâne desființată*”. S-a oferit ocazia legală a confiscărilor patrimoniale.

²² Un exemplu este încheierea de carte funciară nr. 1529/1949: prin efectul decretelor emise cu nr. 176/1948, nr. 266/1948 și nr. 49/1949, unele imobile au trecut în proprietatea Statului Român, în folosința Ministerului Învățământului Public, dreptul fiind înscris în cartea funciară prin încheierea nr. 1529/1949. <https://legeaz.net/spete-civil-2/actiune-obliga-chirias-al-unei-485-2007>.

²³ Decretul de excomunicare a preotului Andrei Agotha și a preoților care au colaborat cu el în acțiunea schismatică a „preoților pentru pace”, a fost emis în 2 mai 1950. Excomunicarea aduce după sine anularea tuturor drepturilor derivate din apartenența la Biserica Romano-Catolică.

²⁴ „Conform lui, scopul formal al evenimentului era de a „discuta alăturarea clerului și credincioșilor romanocatolici din țara noastră la Apelul Comitetului Permanent al Congresului Mondial al Partizanilor Păcii de la Stockholm”. În realitate, după cum indică un raport al împuțernicului de culte din data de 29 septembrie 1950, acțiunea de la Târgu Mureș a fost reclamată de atitudinea ierarhiei superioare romano-catolice, învinuită de manifestarea unei atitudini „dușmănoase” față de regimul „democrat-popular”. Prelații erau acuzați de: „refuzul depunerii jurământului de credință față de RPR

pedeapsă dacă mai iau parte la asemenea adunări în afara cadrului normativ catolic. Agotha i-a prezentat lui Stanciu Stoian lista de clerici și laici care vor forma comisia interimară pentru gestionarea „Statusului”. Au luat apoi cuvântul „arhipreotul” Fodor Gergely, cel care urma să fie numit președinte al comisiei interimare și Stanciu Stoian. Ministrul, satisfăcut de operațiunea excomunicațiilor, a subliniat că „s-a pornit pe drumul cel bun pentru ca să realizăm bune raporturi între Biserica romano-catolică și între Stat”²⁵. Prin decizia nr. 21372 (din 23 iunie 1950) a Ministerului Cultelor în această comisie au fost numiți nouă clerici alături de șase laici²⁶.

La puțin mai mult de o lună după ce personalul Nunțiatunii Apostolice a fost expulzat și relațiile bilaterale suspendate *sine die*, s-a trecut la etapa de „naționalizare” a Bisericii Romano-Catolice din țara noastră printr-o reuniune care a avut loc la Cluj. În ziua de 8 august, potrivit unei comunicări diplomatice a însărcinatului cu afaceri a.i. al Italiei la București, s-a desfășurat la Cluj o ședință solemnă a comisiei interimare pentru refacerea și gestionarea „Statusului”. Reuniunea a avut loc în ceea ce convențional numește diplomatul italian clădirea „Statusului”²⁷. La ședința solemnă au participat cei din componența comisiei interimare, dar și un reprezentant al Ministerului Cultelor, Teodor Isaiu, proaspăt numit inspector în cadrul administrației centrale, provenit de la Administrația Patriarhală²⁸. Respectând desfășurătorul unei tipice ședințe cu activul de partid, reuniunea a avut toate ingredientele discursive necesare: exprimarea mulțumirilor, a recunoștinței față de partid. Dar retorica de partid ascundea ceva mult mai grav. Să lăsăm însă să vorbească documentul: „Au luat cuvântul arhipreotul Fodor Gergely, președintele Comisiei și preotul Andrei Agotha, președinte al Comitetului Catolic de Acțiune și suflet al schismei românești, ambii exprimându-și satisfacția în numele credincioșilor și clerului (?) romano-catolic pentru acest gest generos al Guvernului de democrație populară, care demonstrează din nou că Statul poporului muncitor sprijină și asigură libera (!) funcționare a Bisericii și a structurilor ecleziastice care se găsesc în serviciul păcii”. Tot în depeșa diplomatică se precizează că inspectorul Teodor Isaiu „a exprimat salutul ministrului prof. Stanciu Stoian și a oferit Comisiei bunurile mobile și imobile care vor trebui – potrivit cuvintelor sale – să promoveze în mod grandios buna funcționare a Bisericii romano-catolice în Republica Populară Română”.

Suntem la momentul cheie al constituirii fictive a „Statusului” în Transilvania, dar al unei operațiuni necanonice, legală din perspectiva raporturilor juridice civile din epocă, dar ilegală din punctul de vedere al dreptului Bisericii Romano-Catolice. Actul din 8 august 1950 are consecințe legale până în ziua în care scriem acest text și vom reveni asupra acestui aspect.

potrivit formulei înscrise în legile țării”, „refuzul de a se conforma art.[icolului] 22 din legea cultelor, în ceea ce privește noua organizare a eparhiilor”, „refuzul de a da jurisdicție convenită vicarilor generali numiți pentru fostele centre romano-catolice” Având în vedere toate acestea, reuniunea a fost considerată punctul de plecare al acțiunii „menite să aducă Biserica în fâgașul vieții de stat, alături de întreg poporul muncitor” Andrei Puiu, Preoții romano-catolici din Moldova la începutul Războiului Rece. Implicațiile „Luptei pentru Pace” în cadrul Diecezei de Iași”, „Archiva Moldaviae”, V, 2013, p. 308.

²⁵ *Ibidem*, p. 309.

²⁶ Telespresso nr. 1546/720 din 26 iulie 1950, Ministero degli Affari Esteri, Roma, Archivio Storico-Diplomatico. *Fondul Affari Politici 1946-1950 – ROMANIA*, Busta nr. 14 (1950), nepaginat.

²⁷ Este vorba probabil despre una din clădirile *Statusului Romano-Catolic* rezultate după ce locuințele și prăvăliile din jurul bisericii *Sfântul Mihail* din Cluj, existente până spre sfârșitul secolului al XIX-lea, au fost demolate, autoritățile despăgubind Biserica Catolică cu teren în partea estică a Pieții Unirii, unde existau patru case mai vechi. Pe acel amplasament Biserica Romano-Catolică a construit două edificii noi, opere ale arhitectului budapestan Alpár Ignác. Inaugurate în 1899, aceste edificii erau considerate cele mai moderne clădiri de locuințe din Cluj. La parterul acestor clădiri a fost ridicat cel mai luxos șir de magazine ale orașului. Strada dintre cele două imobile devine, odată cu noul ansamblu arhitectural, strada *Sfintei Biserici* sau, cum a fost deseori numită popular, *strada în oglindă*, datorită caracterului identic al arhitecturii celor două construcții.

²⁸ Adrian Nicolae Petcu, *Împuțernicitul de culte – între conformism și asigurarea libertății religioase*, „Caietele CNSAS. Revistă semestrială editată de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității”, VI, nr. 1-2 (11-12)/2013, p. 11.

Cei doi „preoți” din afara Bisericii Romano-Catolice erau referințe ale autorității de stat pentru atribuirea unor bunuri mobile și imobile ce fuseseră gestionate de episcopia latină de Alba-Iulia. Legal vorbind erau persoane de rang civil, fiind excomunicate de Sfântul Scaun, neavând nicio cădere juridică pentru a se substitui personalității juridice a Suveranului Pontif. Așa cum am explicat mai sus, dreptul Bisericii Romano-Catolice prevedea că administratorul bunurilor ecleziastice este episcopul Romei. Substituții Suveranului Pontif, pentru comuniștii români erau doi „preoți” excomunicați, Agotha și Fodor. Cei doi în mod ilegal, prin presiune civilă, deveneau administratori-prorietari ai bunurilor episcopiei latine de Alba-Iulia. În fapt documentul diplomatic precizează: „Cei doi sus-numiți preoți excomunicați vorbeau în numele unui redus număr de clerici, marea majoritate maghiari, care s-au supus voinței regimului dominant”.

Finalul acestei ședințe de constituire a „Statusului” fictiv trebuia să aibă și un moment festiv, specific arhitecturii ședințelor de partid. Solemnitatea a fost oferită de ceremonia de restituire a cheilor Bisericii Piaristilor din Cluj care fusese rechiziționată și propusă spre preluare către Biserica Ortodoxă: „a urmat, în sfârșit o scurtă ceremonie în fața fostei Biserici Piariste din Cluj, care figurează și ea între bunurile restituite „Statusului” și ale cărei chei au fost încredințate de delegatul Ministerului Cultelor, președintelui Comisiei interimare”. Celebră biserică din Cluj, element al celei de-a treia etape de evanghelizare catolică a Clujului, Biserica Piaristilor a avut un interesant destin interbelic. Prin acordul dintre România și Sfântul Scaun din 30 mai 1932, biserica cu hramul Sfânta Treime (a piariștilor) de la Cluj, fondată în 1724, depindea de autoritatea episcopiei latine de la Alba-Iulia, dar putea fi folosită și de greco-catolici conform unui program prestabilit²⁹ Acordul din 1932 nu transfera proprietatea bisericii pe seama cultului greco-catolic ci inducea un program liturgic alternativ. După desființarea Bisericii Greco-Catolice din România, excesul de zel al autorităților comuniste a făcut ca Biserica să fie cedată comunității ortodoxe, cu toate că juridic proprietatea nu era greco-catolică astfel că măsura preluării ei de către ortodocși nu era justificată³⁰. Față de această situație Nunțiatura Apostolică reacționase legal. La 29 ianuarie 1949, Nunțiatura adresase o Notă Verbală prin care protestase contra preluării, la 30 noiembrie 1948, a Bisericii Piaristilor din Cluj de către reprezentanții cultului ortodox. Diplomatul pontifical avertiza că nu exista nici o justificare pentru preluarea lăcașului de cult întrucât nu fusese niciodată proprietatea românilor uniți.

Problema acestei biserici clujene atingea și o zonă publică cu caracter secular, dincolo de complicatele relații dintre confesiunile transilvane. Adosată la sediul central al Universității din Cluj, biserica avea, anterior Acordului de la Roma, spații care se întrepătrundeau cu cele ale instituției de învățământ superior. Pentru a evita orice ingerință reciprocă, și a marca în mod pregnant românizarea instituțională (nu etnică) a Universității, s-a decis, în cadrul negocierilor, ca precedenta

²⁹ „În ceea ce privește biserica, situată la Cluj, aproape de Universitate, deservită actualmente de Părinții Piarști, a cărei situațiune juridică este regulată de art. III, V și VIII. din acest acord, Sf. Scaun dorind, în mod statornic, ca înțelegerea fraternă care unește pe fideli catolici de diferite rituri, să fie manifestată și în acest caz, Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia, conform art. II. al prezentului acord, va îngriji să se celebreze în fiecare Duminică și în fiecare zi de sărbătoare (în care intră și cele naționale) un serviciu divin după ritul greco-român pentru a satisface în primul rând trebuințele religioase ale tinerimii școlare catolice de rit greco-român.

Preotul oficiant va fi designat de Ordinariul Catolic de rit grec de Cluj-Gherla și deși rămânând subordonat din punct de vedere canonic și disciplinar acestui Ordinariu, va fi retribuit pentru acele servicii de Ordinariul Catolic de rit latin de Alba-Iulia, după obiceiurile locale, de rit latin la Cluj. Numele preotului designat va fi comunicat Ordinariului de Alba-Iulia.

Serviciile divine vor fi celebrate în fiecare Duminică și în fiecare zi de sărbătoare de rit grec, de la orele 11 dimineața până la ora 1 după amiază și în zilele de sărbători naționale, (24 ianuarie, 10 Mai, aniversările Suveranului, ale Membrilor Familiei Regale și ale ur-urcării pe tron) dela orele 10 dimineața până la amiază. Fac excepții sărbătorile dela 15 August și 8 Septembrie, când biserica rămâne numai pentru serviciile de rit latin. Serviciile divine în rit greco-român, vor începe chiar dela 20 Iulie 1932”. Valer Pop, *op. cit.*, p. 64.

³⁰ Ovidiu Bozgan, *Nunțiatura...*, p. 141.

situație să fie curmată în cadrul formulei finale a Acordului. Ca urmare a fost elaborat un articol care conținea următoarea decizie concordată:

„Art. VII. Terenul, construcțiile și dependențele făcând parte din blocul de imobile al Universității din Cluj și proprietatea Statului român, grevate astăzi de o servitute de locuință, trec în deplina proprietate a Universității de Stat „Regele Ferdinand al României” din Cluj, libere de orice îndatoriri, sarcini sau servitute, cu excepția sevituiții de trecere spre sacristie. Ele vor fi evacuate și' puse la libera dispozițiune a Universității cel mai târziu la 1 Sept. 1932”.

Problema restituirii acelor imobile ce au fost administrate de Consiliul diecezan de Alba-Iulia în perioada interbelică aducea după sine o situație legală inedită. Controlul utilizării imobilelor, în litera Acordului de la Roma, era asigurat de statul român și de Arhiepiscopia romano-catolică de București a cărei sufragana era episcopia ardeleană. Acela era regimul juridic la care consimțise Sfântul Scaun. Regimul comunist restituia un număr de imobile (cuantumul trebuie stabilit prin consultarea înscrisurilor contemporane din cartea funciară a localităților transilvane) spre folosință și exploatare către **o comunitate pseudoreligioasă ilegală, formată din persoane excomunicate de Sfântul Scaun**, încălcându-se astfel dreptul de proprietate al adevăratului titular: Suveranul Pontif. Isaiu nu restituise patrimoniul imobiliar și mobil unor delegați legali ai episcopiei de Alba-Iulia, ci unor indivizi, cetățeni români de etnie maghiară, aconfesionali în acel moment, fără nicio legătură de dependență cu gestionarul interbelic legal al proprietăților. Exegeza românească nu a poposit decât relativ discret asupra ideii de schismă romano-catolică postbelică. Putem preciza acum, retrospectiv, că structura schismatică dorea să aibă ca bază instituțională fictivul „Status Romano-Catolic” extinzând ideea de biserică latină românească de la un nucleu schismatic maghiar, proaspăt împrumutat, la întregul spectru etnic romano-catolic din țara noastră: români, polonezi, slovaci, croați.

Nu au fost încă analizate științific consecințele negative ale acestei împrumutări (reversibile cum vom vedea mai jos) a excomunicațiilor și schismaticilor catolici care agită apele în Transilvania până astăzi. Ca un exercițiu de debut al unei analize pe acest fenomen vom oferi, cu toate că avem doar competențe istorice și nu juridice, un excerpt dintr-un proces desfășurat la Cluj-Napoca în anul 2007³¹ care ne explică destul de limpede operațiunile înregistrate în cărțile funciare cu privire la „Status”:

„Secția civilă, de muncă și asigurări sociale pentru minori și familie, decizia nr. 485/R din 9 martie 2007:

Prin cererea introductivă înregistrată pe rolul Judecătoriei Cluj-Napoca, reclamanta D.E. a chemat în judecată Statusul Romano Catholic din Ardeal (proprietar tabular sub B+2 în CF 6797 Cluj), Fondul de studii administrat de Ordinariul Catholic de Rit Latin de Alba-Iulia (proprietar tabular sub B+3), Statul Român prin Ministerul Învățământului Public, în prezent Ministerul Educației și Cercetării (proprietar sub B+4), Consiliul Local al municipiului Cluj-Napoca, Parohia Romano Catholică „Sf. Mihai” Cluj (în calitate de proprietar actual al Corpului I), solicitând instanței de judecată să pronunțe o hotărâre prin care:

- să constate că prin decizia nr. 539/1950 a Ministerului Învățământului Public s-au restituit către Statusul Romano Catholic imobilele cu nr.top. 107, înscrise în CF 6797 Cluj, situate administrativ în Cluj-Napoca, (Corpul III) și Cluj-Napoca, (Corpul II);

- să constate că imobilele identificate mai sus au fost donate Sfatului Popular al orașului Cluj, conform ofertei de donație făcut de Statusul Romano Catholic și înregistrată cu nr. 129/1952 și ofertei de acceptare a donației relevantă de Hotărârea nr. 135/1952 a Sfatului Popular al orașului Cluj;

- să dispună intabularea dreptului de proprietate în CF 6797 Cluj, inițial în favoarea Statusului Romano Catholic din Ardeal, cu titlul de restituire și apoi în favoarea Consiliului Local al municipiului Cluj-Napoca, cu titlul de donație;

³¹ <https://legeaz.net/spete-civil-2/actiune-oblica-chirias-al-unei-485-2007>.

- să oblige pârâții la plata cheltuielilor de judecată, în caz de opunere.

În motivele cererii, reclamanta arată că imobilele în litigiu au fost proprietatea Statusului Romano Catholic din Ardeal. Ulterior, în baza unei decizii a Ministerului Justiției, din 16 iulie 1940, s-a modificat numele proprietarului, din Statusul Romano Catholic în Fondul de Studii administrat de Ordinariul Catholic de Rit Latin Alba Iulia.

Prin efectul Decretelor emise cu nr. 176/1948, nr. 266/1948 și nr. 49/1949, imobilele au trecut în proprietatea Statului Român, în folosința Ministerului Public, dreptul fiind înscris în cartea funciară prin încheierea nr. 1529/1949.

Urmează o restituire a celor trei corpuri de clădire în favoarea Statusului Romano Catholic, prin decizia nr. 539/1950 a Ministerului Învățământului Public, după care oferta de donație nr. 129/1952 făcută de Statusul Romano Catholic în favoarea Sfatului Popular al orașului Cluj și acceptată de acesta din urmă prin hotărârea nr. 135/1952 cu privire la Corpul II și Corpul III din imobilul situat în Cluj-Napoca”.

Reținem, din speța prezentată, că restituirea bunurilor imobiliare făcută de Teodor Isaiu, în numele Ministerului Cultelor, a avut consecințe legale chiar în același an. Au fost operate, în cartea funciară a municipiului Cluj, prin transferul de la Ministerul Învățământului Public, modificări în favoarea „Statusului Romano-Catholic” care după cum am remarcat mai sus nu avea legitimitatea juridică necesară. „Statusul” era ficțiunea legală creată de politica și justiția comunistă. Ulterior, în 1952, când regimul de la București și-a dat seama de eșecul mișcării schismatice din România, „Statusul” fictiv a fost nevoit să renunțe la proprietăți și să le doneze municipiului Cluj. Cum le-a primit așa le-a restituit - la comandă politică.

Constatăm așadar, în mod fără putință de tăgadă, că în societatea românească din mileniul trei **sunt făcute revendicări în numele unei ficțiuni** și nu a unei realități legale. Între 1950-1952 „Statusul” a fost de fapt o Comisie, inițial interimară, fondată din foști preoți excomunicați și laici așijderea, deposedați de drepturile legale – canonic vorbind, în discontinuitate flagrantă cu situația juridică interbelică.

Este extrem de hilară situația rezultată din speța prezentată întrucât **apelul la reconstituirea dreptului de proprietate din partea instituțiilor catolice actuale se face nu în numele proprietarului interbelic Sfântul Scaun, ci al „proprietarului” schismatic și excomunicat, lipsit de orice drept legal asupra bunurilor³² - ficțiunea comunistă a „Statusului Romano-Catholic”**. Anul 1950, menționat în scriptele Judecătoriei Cluj-Napoca, ne lasă să înțelegem că, pentru instituțiile catolice transilvane și clujene din prezent, „Statusul Romano-Catholic” **ilegitim și ilegal canonic**, funcțional între 1950-1952, ar fi o instituție onorabilă la care se raportează și în continuitatea căreia dorește să se situeze în plan juridic. Nu știm cum simt actualmente respectivele instituții mărturisirile de credință și jurămintele față de Sfântul Scaun, dar situația descrisă este cel puțin imorală și necanonică.

³² Codul de Drept Canonic în vigoare atunci este riguros în această privință:

Can. 2344. Qui Romanum Pontificem, S. R. E. Cardinalem, Legatum Romani Pontificis, Sacras Congregationes Romanas, Tribunalia Sedis Apostolicae eorumque officiales maiores, proprium Ordinarium publicis ephemeridibus, concionibus, libellis sive directe sive indirecte, iniuriis affecerit, aut simultates vel odia contra eorundem acta, decreta, decisiones, sententias excitaverit, ab Ordinario non solum ad instantiam partis, sed etiam ex officio adigatur, per censuras quoque, ad satisfactionem praestandam, aliisve congruis poenis vel poenitentis, pro gravitate culpa et scandali reparatione, puniatur.

Can. 2345. Usurpantes vel detinentes per se vel per alios bona aut iura ad Ecclesiam Romanam pertinentia, subiaceant excommunicationi latae sententiae speciali modo Sedi Apostolicae reservatae; et si clerici fuerint, praeterea dignitatibus, beneficiis, officiis, pensionibus priventur atque inhabiles ad eadem declarentur. <http://www.internetsv.info/Text/CIC1917.pdf>.

În fapt, sesizăm în istoriografia română de expresie maghiară o nuanță care se dorește a fi justificarea *post-factum* a acestei trădări a Sfântului Scaun din partea clerului catolic maghiar. Pentru această istoriografie, atitudinea vehement anticatolică a unei părți a clerului latin este denumită curentul anti Pius³³, în sens de particularizare a distanței critice avută față de persoana Pontifului roman și nu a Bisericii Catolice. Respectivii reprezentanți nu cunosc deloc ecclesiologie și nu știu (sau nu vor să știe) că persoana Suveranului Pontif identifică Biserica Catolică. Când rostești Pius al XII-lea înțelegi Biserica Catolică. Avem de-a face cu o tehnică simplistă de acoperire a trădării Bisericii Romano-Catolice din partea unei felii a clerului maghiar postbelic și de justificare a ficțiunii ilegale numită „Statusul Romano-Catolic”, funcțională la începutul anilor '50³⁴.

Se cuvine făcută și o precizare canonică: dacă în perioada interbelică episcopia romano-catolică de Alba-Iulia era sufragana (dependentă canonic) de arhiepiscopia romano-catolică de București, din 5 august 1991 a fost ridicată la rangul de arhiepiscopie și a fost extrasă din supunerea canonică față de arhiepiscopul romano-catolic de București, fiind *imediat supusă* Sfântului Scaun. Este oarecumva greu de înțeles cum o arhiepiscopie, dependentă direct de Roma, apelează, în revendicările patrimoniale, la ficțiunea juridică condusă de adversarii Sfântului Scaun, excomunicații Agotha și Fodor și alți schismatici din clerul maghiar transilvan.

Prin intermediul documentului publicat în anexa documentară putem pătrunde mult mai adânc în intimitatea bolnavă a sistemului politic românesc de sorginte sovietică. Aberația legală a „Statusului Romano-Catolic” fictiv a fost dovada vie că inventivitatea politică stalinistă nu are limite, iar Biserica Romano-Catolică a devenit prizoniera unui regim fără scrupule. În durată scurtă și medie catolicismul românesc a fost sleit de puteri de chiar servitorii lui, iar consecințele acestor manevre juridice schismatice, cu ficțiunea „Statusului”, continuă și astăzi să agite viața publică din Transilvania.

³³ József Gyenge, *The Status of the Catholic Church during Communism: the “AntiPius” Trend*, în vol. *Mediating globalization: Identities in Dialogue*, Târgu Mureș, Arhipelag XXI Press, 2018, p. 225-231.

³⁴ Din aceleași motive, istoriografia de limbă maghiară din România insistă pe circumstanța vehiculată în memorialistică, nedocumentabilă în izvoare, a ridicării excomunicării lui Andrei Agotha înaintea morții sale.

ANEXĂ DOCUMENTARĂ

Legazione D'Italia
Bucarest

Telespresso N. 1726/803

Indirizzo: Ministero degli Affari Esteri – Roma

Oggetto: Lotta contro la Chiesa cattolica.

Bucarest, 16 agosto 1950

Il Governo romeno sta traducendo in atto le promesse fatte recentemente ad alcuni sacerdoti scismatici, in materia di ricostituzione dello „Status” romano-cattolico di Transilvania, per attirarli nella sua orbita.

Si apprende infatti che la Commissione interinale dello „Status”, nominata con decreto del Ministro dei Culti del 23 giugno u.s., ha tenuto l'8 corrente una seduta solenne nella storica sede dello „Status” a Cluj (Transilvania).

Ha partecipato alla seduta un delegato del Ministero dei Culti (un certo Teodor Isaiu), il quale, dopo aver recato il saluto del Ministro prof. Stanciu Stoian, ha consegnato alla Commissione stessa i beni mobili ed immobili che dovranno – secondo le sue parole – „promuovere grandemente il buon funzionamento della Chiesa romano-cattolica nella Repubblica Popolare Romana”.

Hanno quindi parlato l'arciprete Fodor Gergely, presidente della Commissione, ed il sacerdote Andrea Agotha, presidente del Comitato Cattolico di Azione nonché anima dello scisma romeno, i quali hanno espresso la soddisfazione dei fedeli e del clero (?) romano-cattolico per questo generoso atto del Governo di democrazia popolare, il quale dimostra nuovamente che lo Stato del popolo lavoratore appoggia ed assicura il libero (!) funzionamento della Chiesa e degli istituti ecclesiastici che si trovano al servizio della pace.

I due predetti sacerdoti scomunicati parlavano naturalmente in nome di un esiguo numero di ecclesiastici, prevalentemente ungheresi, che si sono piegati ai voleri del regime dominante.

È seguita infine una breve cerimonia davanti all'ex Chiesa Piarista di Cluj, la quale figura pure fra i beni restituiti allo „Status” e le cui chiavi sono state rimesse dal delegato del Ministero dei Culti al Presidente della Commissione anzidetta.

Se la ricostituzione dello „Status” di Transilvania ha fatto dei passi avanti, la questione del progetto di statuto per il funzionamento della Chiesa romano-cattolica in Romania incontra invece serie difficoltà per la tenace resistenza opposta dal clero.

Mi viene, ad esempio, riferito che alcuni sacerdoti della Diocesi di Bucarest, quali i parroci di Popesti, Belu, Râmnicu-Vâlcea, ecc. già esitanti ed incerti, sono oggi disposti a non piegare così facilmente.

Il ritardo nell'accettazione del progetto di Statuto rende intanto precaria la situazione del Ministro dei Culti prof. Stoian, il quale correrrebbe – a quanto si dice – il rischio di perdere il suo posto, ove non riuscisse ad imporre in breve tempo il progetto stesso al clero romeno.

Non è da escludere quindi che il Governo romeno possa adottare presto delle misure drastiche quali la nomina diretta di qualche ecclesiastico a delle cariche importanti, ignorando la S. Sede. Si dice in proposito che il Ministero dei Culti intenderebbe nominare il Rev. Krassosvki, parroco di Câmpina, Vescovo della Chiesa cattolica, ma che questi non sarebbe incline ad accettare tale carica per timore di incorrere nella scomunica pontificia.

L'Incaricato D'Affari
G. Puri Purini